

Indberetning

om

en med understøttelse af det kgl. norske videnskabers selskab
i Throndhjem i sommeren 1884 foretagen

arkæologisk undersøgelsesreise

i Helgeland

af adjunkt K. Lossius.

I sommer fortsatte jeg de arkæologiske undersøgelser i Helgeland, som jeg havde paabegyndt i 1882, og hvorom beretning er trykt i selskabets skrifter for 1883 p. 55—84. Af de der omhandlede prestegjeld stod der enkelte partier tilbage af Thjøttø og Alstahaug, som jeg derfor først bereiste. Forøvrigt undersøgte jeg, saa grundigt jeg formaaede i den knapt tilmaalte tid, Vefsen og samtlige prestegjeld i nordre Helgelands fogderi. Jeg maa dog gjentage, hvad jeg ytrede i min forrige reiseberetning, at jeg kun betragter mit arbejde som et første forsøg paa en sammenhængende arkæologisk beskrivelse af Helgeland, og at jeg ikke tvivler paa, at her er en rig efterhøst at gjøre.

Thjøttø prestegjeld.

Paa østsiden af Alsten (udtales ofte Ælsta med tykt l) ligger følgende til dette prestegjeld hørende gaarde:

Kvalnes. N. f. gd. i udmarken ovenfor sommerfjøset strax n. f. elven (i Vistvaagen) ligger i den flade myr en ca. 5 m. høi, langstrakt og snarest firkantet forhøining, for en stor del bestaaende af sten; jeg antager den ikke for nogen gravhaug, ligesaalidt som endel lave, langstrakte forhøininger paa et jordstykke, kaldet „Faldet“, v. for husene og elven. Syd for den

næstsydligste af gaardene er der udkastet en stor stenrøs hen under et lidet berg, hvor en skjægøx skal være funden under en stenhelle. Yderst paa nesset ser det ud til at være en liden røs. Paa østsiden kaldes et sted „Grava“, hvor man har en langagtig forhøining med grøft omkring og en forsænkning i midten; jeg er dog ikke vis paa, om det er en gravhaug.

Aakvik. I en ager er fundet et jernspyd, som dog antages at være af dem, som Finnerne tidligere brugte paa sine stave til forsvar mod ulven; de er nu forbudne, efterat et mord er bleven begaaet med et saadant vaaben.

Gjuvstal. Paa „Holstenenget“ skulde der ligge en gravhaug, mente man; det viste sig dog kun at være en stor sten, som sagnet havde gjort til en kjæmpes grav. Paa *Bønnaa*, *Uv-sletten* og *Visthus* i Vistfjorden skal der findes hauger.

Alstahaug prestegjeld.

Ved et fornyet besøg paa *Hellesvik* stadfæstedes umuligheden af for tiden at opnaa større klarhed med hensyn til de i min forrige beretning p. 77 omtalte runestene. Jeg talte med den mand, der havde opmuret kjelderens paa pladsen Haugen; men han kunde ikke erindre, hvor den formentlige runesten, om hvis skrifteegn han ikke kunde give nøiere besked, var indmuret; ved en foretagen undersøgelse fandt jeg intet spor af stenen i murfladerne, og det eneste middel til at finde den vil saaledes være at rive kjelderens ned. Om den anden sten, der skulde være indmuret i melkekjelderens paa gaarden, var beretningerne modsigende, og jeg fik snarest det indtryk, at her forelaa en forveksling med den foran nævnte. Denne var funden ved opdyrkning af myren tæt ovenfor pladsen Haugen.

Søvik. Den vestligste langhaug i det i min forrige beretning p. 78 omtalte gravfelt var nu udgravet; den indeholdt flere ben af et ubrændt lig, bl. a. lægbenet og underkjæven med en isiddende jæxel, der viste, at det havde været af en gammel person; desuden fandtes en hel del baadsøm med fastsiddende levninger af furutræ efter en baad og et stykke jernbeslag.

Sannessøen. Siden min sidste nærværelse her var der paa

samme felt, hvorfra tidligere adskillige skifersager ere bekjendte, fundet 2 skiferknive noget s. for det i ber. p. 79 ved *A* betegnede sted; den ene er graa, 8 cm. fra roden af skaftet til odden, hvor et stykke er afbrudt, men bevaret; skaftet er ved roden 3 cm. bredt, afsmalnende til 1,5 cm., og er 5 cm. langt, regnet fra kniveggen; det danner en stump vinkel med knivens rette ryg; af den anden kniv, der er af rød skifer og fandtes lige i dagen, er kun den bagre del bevaret, 5,5 cm. lang; knivens bredde har (ligesom ved den forrige) været 4 cm. ved skaftets begyndelse; dette synes her at have staaet lodret. Sagerne foræredes selskabets samling af vagtmester Neergaard.

Sund (paa østsiden af Alsten). Ude paa Brunesset paa sydsiden af den bugt, der gaar ind til gaarden, ligge 2 røser. Paa brinken ovenfor synes at være 3 à 4 mindre do. N. for Sund ved søen paa østsiden af den fremspringende hammer et par stenrøser, der antages for at være grave.

Af de gaarde i dette prestegjeld, som ligge paa fastlandet, besøgte jeg i 1882 de to nordligste. Jeg skal nu omhandle de øvrige, der for det meste ligge ved de 3 fjorde, der her skjære sig ind, Ulvangen, Mesfjorden og Lerfjorden.

Ulvangen. Paa østsiden af valen (et ved høivande overflydt eid), der adskiller Ulvangsøen fra fastlandet, ligge 7 lave røser; noget østenfor paa Valsletten 2 à 3 do. Nedenfor husene i Ørvikvaagen er i sin tid en haug udkastet og fundet baadsøm („baadrør“) og en øx af jern; længere nede, paa berget lige ved fjorden 2 stenrøser, hvoraf den ene har muret kammer, 2 m. langt, 0,90 bredt; det er aabnet, og man skal have fundet glasperler deri. Paa Ekkerassen, hvor veien gaar mellem gaardene, ligge 3 à 4 overgroede, lave runde røser, ligesom en til er udkastet ved opdyrkning til ager.

Leines (ved Mesfjorden). Noget s. for den sydligste gaard ligge 2 à 3 smaa hauger, mest bestaaende af sten; de antoges for grave, men forekom mig tvivlsomme. Ved agerbrydning strax i nærheden af disse, i et strøg kaldet „Aasingen“, skal der være fundet en fingerlang spydspids af graarød sten (skifer?) med tange. Paa Leinesodden er i sin tid udpløiet en langhaug,

hvori fandtes haandtaget af et sverd og en øx af jern. Agerstykket kaldes „Resen“ : risen, kjæmpen, efter den sedvanlige benævnelse paa en gravhaug: „risegrav“. Paa indre Leines, noget s. for husene er der fundet et jernspyd i en ager, kaldet „Skatten“, ligeledes paa grund af den gamle gravhaug. Ingen af disse fund vare bevarede.

Sirejord. Paa pl. Holmvik har man for nogle aar siden fundet 4 stensager, efter beskrivelsen sandsynligvis en meisel og 3 spydspidser med tange af skifer. De vare flyttede fra pladsen med en af de tidligere beboere, som jeg senere talte med, men som erklærede ikke længere at have dem i sin besiddelse.

Paa følgende gaarde ved Mesfjorden og paa eidet over til Lerfjorden vidstes intet af interesse: Valla, Tveraabakken, Mesfjord, Bøen, Aasen og Moen; heller ikke paa Leland og Leren ved sidstnævnte fjord.

Nes. I nogle hauger, som dog antoges at være Finnebegrovelser og ikke at skrive sig fra oldtiden, er fundet ben. Det antoges ogsaa om nogle lignende paa *Breidsland*, hvori var fundet jernsager, at de var fra nyere tid.

Valberg. Ovenfor husene paa nedre V. ligger en til kjelder udgravet haug, der ser ud til at være en gravhaug, og hvori jernsager troedes at være fundne. Paa øvre V. opbevares hos skolemesteren et spyd fra Fredrik den 4des tid med indskrift: *Vive le Roy de Dannemarck et Norvegies.* Et par km. oppe fra søen ligger tæt ved elvebredden en lav haug paa et sted, kaldet „Risnesset“; mulig er det en gravhaug.

Paa *Hveding* vidste man ikke af nogen oldtidslevning. De to sidstnævnte gaarde ligge ved udløbet af Hvedingselven, der kommer fra Tjerstadvandet. Længere oppe ved samme er *Forsland*, hvor der nede ved elven skal være nogle hauger, der antoges for grave. Jeg saa dem ikke; men ligesom den under Valberg omtalte haug forekom mig tvivlsom paa grund af sin beliggenhed nede i et trangt dalføre ved en elvebred, hvor naturen saa ofte foretager lunefulde omvæltninger, maa det vel i end høiere grad antages om disse, der ligge end længere fjernede fra søen paa en gaard, der sandsynligvis er af temmelig ny

datum. I ethvert fald synes det underligt, at haugerne skulde ligge nede ved elven, medens gaardene ligge paa fladen langt høiere oppe.

Tjerstad. For ca. 12 aar siden er her ved en plads fundet en senere bortkastet spydspids med tange, ca. 16 cm. lang, af graa skifer.

Dagsviken. Ved pladsen Haugen er for ca. 30 aar siden ved rydning fundet 2 øxer eller kiler af flint, den ene gul, den anden graa; begge ere senere ophugne til geværflinter. I en sprække i et fjeld er fundet en hein.

Paa Kuppelaasen mellem *Ladeng* (udt. Lating med kort a) og *Otting* sagdes at være en grav; men det befandtes blot at være 2 store stene, der laa paa den flade mark.

Ved at træffe en af de mænd, der havde været med ved udgravningen af haugerne paa *Aakvik* i **Herø pgd.** i den saakaldte Mestervik (min forrige ber. p. 81) erholdt jeg en broncepincet, som var funden der foruden flere gjenstande, som dels ere tabte, baadsøm, spyd, et jernredskab med haandtag, hvorfra udgik flere krumme jernfingre, dels ere i selskabets samling (aarsb. 1879 p. 207 f.). Gravene indeholdt ubrændte lig. Pincetten havde oprindeligt hængt i en kjæde af smaa bronceringe; den er, ligesom de øvrige oldsager, jeg erhvervede, overgivet til selskabets samling. En øx af en almindelig yngre jernalders form havde han nok ogsaa bevaret.

Vefsens prestegjeld.

Sørnes. Paa Prestnesset v. for gaarden skal der være nogle stenrøser.

Øren. S. for gd. ved sommerfjøsset ligger en aflang, ved enderne firkantet forhøining, 13 skridt lang og ca. 1 m. høi; den lader til blot at bestaa af jord, og jeg tvivler paa, det er en gravhaug.

Paa de øvrige, forresten faa gaarde, der ligge paa Vefsenfjordens sydside, hvor fjeldene næsten overalt styrte sig lodret ned i søen, fandtes ingen oldtidslevninger.

Utnes. Paa neset og vestover langs stranden mindst 5 røser.

I *Drevjaa-bygden*, et sidedalføre mod n. o., drog jeg op ca. 7 km.; men her fandtes intet af arkæologisk interesse, saavidt jeg kunde erfare. Til et par steder knyttede der sig dog sagn om overnaturlige foreteelser; saaledes havde man seet lys over marken etsteds paa gd. Forsmo; men der var ingen haug; kun et par stenblokke laa sammen paa jorden. Paa gd. Nyland var der en stor, uregelmæssig, naturlig forhøining, som man havde gjort til en „risegrav.“

Holan. Tæt op for søen ved nøstet i „Holanssjøen“ ligger 5 à 6 meget lave, overgroede røser tværs over en forsænkning, i en linje parallel med søen.

Lindset. Lige nedenfor husene paa pladsen „Faldet“ er der 2 stenrøser nær søen, hvoraf den ene er udgravet til kjelder for et par aar siden.

Softing. Et slags stor jernnaal, 55 cm. lang, med øie i den ene ende og krum ved spidsen, er funden ca. $\frac{1}{2}$ m. nede i jorden paa den øvre gaard.

Skaland. I universitetets samling findes herfra 3 spiralringe af guld (aarsberetning fra foreningen til norske fortidsminders bevaring 1880 p. 190 og 1882 p. 161) De fandtes ved oprydning af et stenet og med enerkrat bevoxet jordstykke („ravelland“) n. o. for husene paa den øverste gaard ved sommerfjøset op under berget. De laa ved en stor sten og, skjønt fundne til forskjellig tid, paa samme sted. Der havde gennem generationer gaaet sagn om, at en skat var gjemt i dette strøg, og at 3 kjæmper skulde være begravede deroppe. Gaarden ligger adskillig høit, og jordveien gennemskjæres af en bæk, ned mod hvilken der gaar usedvanlig bratte skraaninger.

Dolstad (prestegaarden) Paa „Busteinen“, en høide ovenfor veien lige ved gjerdet n. for gd., er i sin tid fundet en øx og en hein.

Af de forskjellige dalfører, som udgjør de indre dele af dette vidtstrakte prestegjeld, bereiste jeg det, der gaar nordover forbi Fustvandet, uden at opspore noget. Heller ikke fra de øvrige var der noget af arkæologisk interesse bekjendt. Paa et par gaarde øverst i Susendalen, Kroken og Trallerud, havde man,

blev der fortalt, fundet jernnagler og kul samt en dørklinke af jern i hauger, som dog vel sagtens har været gamle hustomter. Min hjemmelsmand berettede ogsaa, at der gik sagn om, at dalen havde været bebygget før den sorte død, og at en kirke havde staaet der i fordums tid. (Om spor til ældre bebyggelse i Hatfjelddalen se aarsb. 1874 p. 173). — En skiferkniv, funden i Svenningdalen, og en sort meisel fra „øvve Vefsen“, opbevares i Tromsø museum (Aarsb. 1881 p. 130).

Hemnes prestegjeld.

Fra Vefsen reiste jeg efter Fustvasdalføret over til Elvsfjorden i Hemnes uden nogensteds at høre om oldtidslevninger. Oppe paa fjeldet ovenfor Knutsli nær veien, der fører fra Løktvandet over til Korgen, fortaltes der dog, at man skulde have gennemgravet en $\frac{1}{2}$ m. høi, rund haug (?) med en vold af tørv omkring, uden at noget fandtes. — Med lige ringe udbytte drog jeg op efter sidedalføret fra Sørfjorden til Korgen.

Paa *Hundnesset*, s. for kirken, ligger der vest for husene ude paa selve neset 2 røser; ø. for hine er der 2 smaa, langagtige forhøininger, den største 4 m. lang og 2 bred, uvist, om de er grave.

Indre Dilkestad. Paa Tømmernesset er i sin tid fundet en spydspids, sandsynligvis af skifer, i en ager; senere bortkastet.

Strømmen. 2 m. nede i en myr, 20 à 30 m. fra søen, er fundet et stykke af en baad.

Skjønt Hemnes ikke ligger saa særdeles langt inde i fjorden, er her dog, som det vil sees, paafaldende faa oldtidslevninger; det kan dog tilføies, at der paa *Gjetvik* ved Høinesset skal være 3 hauger og paa *Fineide* muligens en. — Fra stenalderen haves bevaret 3 fund her fra prestegjeldet, nl. 2 hulmeisler i Bergens museum (norske fornlevninger p. 679), en meget smuk flintkile, et af de nordligst fundne flintredskaber, fra gd. Urdland i universitetets samling (aarsb. 1875 p. 69) og en pilod af kvarts i Throindhjems samling no. 763.

Mo prestegjeld.

Her lykkedes det mig ikke at opspore en eneste gravhaug; kun paa én gaard, *Selfors*, troede man at kunne opvise en saadan oppe i en liden dal ovenfor husene paa den øverste af gaardene; men den var aldeles tydelig et verk af naturen. Dog har vel ogsaa dette distrikt været beboet i hedensk tid, hvorom den jernøx, der opbevares i Tromsø museum (aarsb. 1878 p. 316), og som skal være funden i jorden paa (gaarden?) „Mo i Ranen“, synes at vidne ved sin yngre jernalders form. Den i aarsb. 1876 p. 43 omtalte gryde af bronze er ikke fundet i jorden og er fra nyere tid (efter meddelelse fra museets bestyrer).

Nesne prestegjeld.

Paa den halvø, der stikker ud mellem Sjona og Ranen fjordene, ligger hovedkirken paa gd. *Nesnes* grund; her saaes i 1863 efter n. fornlevn. p. 679 et par gravhauger, som jeg dog ikke nu med sikkerhed kunde konstatere paa grund af tiltagende opdyrkning og bebyggelse. Imidlertid lod et par kjeldere til at være gravne i saadanne, og i en af dem skulde ogsaa kul være fundet. V. for kirken langs stranden troede jeg ligeledes at se spor af nogle gravhauger. I udmarken paa „Kemberhaugen“ (kjæmpehaugen?) skal ogsaa et par stykker findes.

Indover langs Sjonafjorden gaar en mils vei den saakaldte *Nesnestrand*, hvor flere ganske pene gaarde ligge; her var dog ingen hauger. Inderst inde paa gd. *Hauknes* skal der være gravet i en haug, og i en do. nær kirkegaarden paa *Myklebostad* blev i 1883 fundet kul; her har været 3 hauger (aarsb. 1868 p. 186).

Paa sydsiden af Ranenfjord ligge følgende gaarde, henhørende til dette prestegjeld. *Indre Bardal* Ved den inderste plads er i en muldbakke, „Boiebakken“, fundet en stenkølle omtr. 1 m. nede i jorden; ved optagningen afkløvnede endel af bagsiden; jeg indkjøbte den for samlingen. I forrige generation blev i nærheden af dette sted fundet en „krukke“ af sten under en trærod. Strax paa elvens østside nær kaarstuen ligger pa

heldingen mod fjorden en lav, rund forhøining, omgiven af en grøft, muligens en gravhaug. Længere nede fandtes i en do. ved rydning til ager et sverd, hvis haandtag muligens var i behold. I adskillig høide over havet er hvalben fundet i jorden. Dette var ogsaa skeet et andet sted, jeg tror paa Onø i Lurø pgd., hvor man brugte ryghvirvlerne til stabbursstolper. *Neplberg.* Ø. for gd. ved en plads var fundet sverd og spyd af jern. I Rørviken paa veien til Levang muligens 2 smaa hauger. *Indre Levang.* Et sverd skal være fundet i en myr. Paa gd. *Fagervik* skal være en gravrøs.

Hugløen. *Nordbostad.* I en gravhaug er fundet en spydspids af jern. (Aarsb. 1877 p. 88). *Vik.* Ovenfor gd. skal der være fundet ben i en haug med kammer

Engen. Paa pl. Svavingsnesset er en haug udgravet uden fund.

Huglen. N. for gaardene i udmarken hen under et lidet berg ligger paa fladt land nær søen 10 à 12 hauger tæt sammen; deraf er et par lange. Paa „Steinrauknesset“ s. for gd. ligge 4 røser.

Hannesøen *Hansten.* I indmarken, nordligst paa øen skal der være en haug; flere andre skal i tidens løb være udgravne og jernsager fundne. I vaaren 1885 er herfra til Berg. mus. indkommet en spydspids og brudstykker af et sverd af jern med forgyldte hjalt.

Hannes. Paa en høideryg v. for gd., nær søen, ligger 3 røser, og ved pl. Labugten 1 lang og en rund do., der er udgravet til kjelder, uden at noget fund gjordes. Paa en lyngmo s. o for gd., henimod søen, 9 runde og 1 langhaug; i en af førstnævnte blev der gravet i 1883 og fundet baadsøm og andre jernsager.

Saura. Ø. for husene ligger en gravrøs. Inde paa marken er en udgravet, hvorved fandtes ben.

Paa *Steira* skal ogsaa findes en do.

Tomba. *Tombeidet.* N. for husene, ned mod søen, ligger 1 langhaug og 7 runde do., samtlige med grøft; i 2 af de sidstnævnte er fundet ubrændte ben og baadsøm. Nærmere søen ligger en nu næsten udkjørt gravrøs. Træpæler af den sedvan-

lige slags er fundet ved gravning af en kjelder 2 à 3 m. nede i jorden. S. for gd. i udmarken ca. et kvarters gang efter veien ligger en svær sandhaug med grøft og ude paa bergene mod søen et par røser; i et skar længere borte, hvor veien hæver sig noget, findes en anden røs. Et gammeldags anker er fundet i et myrhul oppe i bergene ved søen nedenfor husene.

Tombsvik. I en gravrøs er her fundet en skaalformet og en rund spende af bronze, nu i universitetets samling (aarsb. 1867 p. 38, hvor ogsaa den sidste er afbildet).

Husby. I n. v. for gd. ved Kariviken en røs. Ved pladsen Osen paa nordsiden af elven en rund haug med grøft. Paa Trælnes ø. for gd. en røs; mellem dette og gd. en haug. Ved pl. Indergaarden en do., ikke langt fra foregaaende. Ude i myren, længere ø. 3 røser, hvoraf en aflang, 30 skridt i længde, med grøft; disse ligge tæt sammen; længere borte har man endelig en stor, rund røs. Oppe paa marken tæt ved elven er fundet et sverd fra vikingetiden i en sandhaug tilligemed ubrændte ben; er i universitetets samling (aarsb. 1875 p. 39).

Alvsø. Herfra opbevares sammesteds et fund af et tveegget sverd med interessante levninger af skeden, et enegget do., en tveegget spydspids med ualmindelig rig og smuk sølvindlægning paa falen (afbildet, ligesom det hele fund beskrevet i aarsb. 1871 p. 89), 2 mindre spydspidser, et øxeblad med et stykke af træskaffet m m. Fundet gjordes i 2 gravhauger, hvoraf den ene med kammer. Endnu ligger her paa begge sider af en lang, smal vaag, resp. 1 (paa den vestlige) og 3 røser (paa den østlige).

Paa *Skjefstad* skal der ogsaa være en røs.

Løkta. *Sund* I Bratviken skal der være 3 hauger, hvor der i sin tid er fundet en fingerring af sølv.

Horn. I en ager, n. for gd., kaldet Risen, er for ca. 40 aar siden fundet ubrændt lig og baadsøm. Paa „Vardehaugen“, s. for gd. en røs. Mellem gaardene Moen og Baadnesset (parter af Horn) ligger paa en mark, kaldet Teian, 2 runde og en temmelig stor, lang haug, den sidste parallel med stranden, omr.

n.—s. I samme strøg, lidt nordenfor og nærmere Moen er den ovenomtalte „Risen“.

Hov. Paa eidet i ø. over til Sundsvaagen 4 à 5 hauger. Nede ved Nordvaagen i Børsviken ligger ikke langt fra stranden paa den vestlige side af det tværs over øen gaaende eid, ca. 8 hauger, hvoraf 1 lang; denne tilligemed 2 af de runde udmerker sig ved store dimensioner og er omgivne af dybe grøfter; langhaugen er ca. 45 skridt lang og de runde 80 à 90 skridt i omkreds samt over mandshøide. (Se aarsb. 1868 p. 187 og norske fornlevn. p. 682 nederst) N. v. for den gaard, der kaldes Vaagen, ligger 5 à 6 hauger, hvoraf 1 lang. Ved udgravning af en 2 m. høi haug ved fjøset til kjelder gjordes et stort yngre jernaldersfund, der nu er i Bergens museum; et fartøj syntes at være indsat i haugen, og der fandtes foruden 2 lig et par skaalformede spender, en ligearmet do. og en ringspende samt et med irske ornamenters forsynet beslag, alt af bronze, vævgrind og sag af hvalben, jernskaal, jernpande m. m. (fornlevn. p. 681. Bergens museums katalog p. 192 f.). Under hovedbygningen paa samme gaard er ogsaa fundet et skelet og baadsøm. Længere n. for fjøset paa bergene 4 à 6 røser paa forskellige steder. Ligeledes ligger der spredt over det brede „Tronesset“, s. v. for den sydligste gaard 5 røser, hverken paa de yderste eller altid paa de høieste punkter af nettet.

Koberdal. Ø. for gd. er der fundet ben ved udgravning af en haug. Ligesaa i n. i „Svinviken“ nogle hauger, hvori er fundet en ravperle og noget uldtøj. Paa øen *Finkona* muligens et par røser.

Blandt de dette prestegjeld tilhørende gaarde, der ligger paa øen **Dønna**, er Skeid, Vaag og Glein omhandlede i min forrige beretning p. 84 og i aarsb. 1868 p. 186 f. Paa Glein, som jeg ogsaa iaar passerede, fortaltes der, at der laa en haug i Troldskaret n. for gd.; det var dog blot en stor stenhelle.

Segelstad. S. for gd. ligger langs stranden 9 runde og 4 langhauger; 3 af disse ligge ca. 50 m. fra stranden rundt en vig, saaledes at de alle 3 ere parallelle med strandlinjen paa de respektive steder. Paa berget høiere oppe er der en stenrøs. —

Ovenfor husene paa den sydligste gaard ligger en meget betydelig græsgrøet røs, hvori er gravet kjelder, og ved den muligens 2 andre. — Længere n. ved pl. Vardhaugen en røs paa et berg.

Paa *Aaker* er fundet et sverd i en ager.

Rølvaa (v. for Dønnes gaard). Paa Langnesset skal der være en gravrøs.

— Til forklaring af navnet Segelstad, der opfattes = Seierstad (cfr. matrikulens Sigerstad) har man et sagn om, at kongen paa det ligeoverfor liggende Hov kom over til Segelstad og slog kongen der. Mod denne etymologi taler ordets udtale. (K. Rygh forklarer det af segl = seil. Norsk hist. tidsskr. I. p. 96) — Om den saakaldte „Hovsbro“, en stenmasse, der fra et forbjerg paa Hovslandet stikker ud i fjorden, fortælles følgende: Der var 3 søstre, der paa én nat skulde fuldføre et arbeide hver: den ene skulde bygge Dønnes kirke, den anden grave en brønd paa Dønnes og den 3die bygge en bro over fra Hov. De to første bleve færdige; men solen randt, endnu medens den tredje holdt paa at bære sten til broen, og i den stilling sees hun endnu som en stor sten i nærheden.

I aarsb. 1875 p. 50 omtales en spydspids af jern som indkommen til Bergens museum fra Nordvik, „Dønnes prestegjeld“; herved menes gaarden Nordvik paa den del af Dønøen, der tilhører Herø prgd., cfr. min forrige reiseberetn. p. 83.

Lurø prestegjeld.

Af de gaarde, som ligger paa fastlandet, besøgte jeg: *Kongsvik*. Paa tunet strax n. for Kongsvikelven 2 hauger; omtrent i samme linje nedenfor husene 2 røser. Nordover langs stranden sees mere og mindre tydelige spor af flere hauger.

Engvolden (det nordligste brug af Kongsvik). Ca. 100 skridt n. o. for husene er der 5 à 6 hauger, hvoraf flere ere undersøgte og bl. a. indeholdt ben og aske; paa toppen af det nærliggende fjeld ud mod nesset har der været en stenrøs. Ogsaa v. for husene, paa vestsiden af en indgaaende vaag ligger mindst 8 stenrøser i en linje ned mod søen. *Aspdal*. Paa et berg ved pladsen „Aspdalsøen“ ligger en røs. *Tønnes*. V. for husene,

halvveis nedover mod søen, 2 runde hauger med grøft og ligeoverfor paa den anden side af en liden bæk 2 do. Lidt længere nede er der udkastet en røs paa den søndre side af bakken, ved hvilken leilighed en der staaende bautasten blev flyttet ned til en rund haug strax ovenfor husene paa pladsen Osen; den er 1.30 m. høi og trekantet — de 2 sider 0.30 m. og den tredje 0.20 m. brede. — Ovenfor gaarden lige under det bratte fjeld*) sees 4 ganske lave gravhauger kun omtr. 2 m. i diameter; de er ganske regelmæssige og nedfaldne i midten; flere fordybninger i jordsmonnet omkring kunde muligens hidrøre fra lignende smaa grave. — Flere gaarde naaede jeg ikke at befære paa kystlandet; men af opsiderne paa de to følgende, som jeg traf ved Lurø kirke, erfarede jeg, at der paa *Selnes* skal være en røs paa nordsiden af Stokvaagen ligeoverfor søhusene og ligeledes et par paa sletten nordenfor; paa *Aas* ca. en mil n. for *Selnes* en do.

Onø. *Indre Onø*, hvorfra haves et yngre jernalders fund i Berg. mus. (fornl. p. 683). Paa en haug lige ved valen, der skiller denne ø fra Lurø, er der en røs, hvori skal være fundet perler; lige ved husene paa den ovenfor liggende plads, er der udjevnet en do., hvorved fandtes jernsager og perler. I udmarken, paa *Kjøravikhaugen*, skal der være flere røser, i en af hvilke et skelet er fundet. — *Ytre Onø*. I en myr har man fundet træpæle, om hvilke Eieren fremsatte den hypotese, at Finnerne har brugt dem til at binde sine rener ved.

Lurø. *Sutternes*. V. for gd. oppe i et skar er der en masse runde stene udbredte i overfladen; paa et enkelt sted er der ligesom oplagt en rund forhøining af dem; men det er vel tvivlsomt, om det ikke er tilfældigt. Længere oppe, paa det høieste af skaret er der en rund haug af myrjord, der mere ligner en gravhaug. — Et godt stykke søndenfor, paa „Thingvolden“, skal der være 2 à 3 græsbevoxede hauger.

Paa *Klippingvaag* skal der være nogle røser, hvori for 8

*) I dette fjeld er den af Kraft Norges beskrivelse VI. p. 202 omtalte heller, der vistnok er over 150 m. dyb. og hvis aabning er ca. 50 m. (?) høi. Stenarten er glimmerskifer.

aar siden en ravperle er funden; den troedes sendt til Tromsø. I Skarnesviken under *Sund* skal der ogsaa være et par røser. *Lurø* gaard. I udmarken s. for gd langs veien 6 runde og 3 lange røser, — I Knarosviken i v. 2 røser; en sten, som er reist paa toppen af en haug, er af yngre datum; især notfolk morer sig nok af og til i sine ledige stunder med saadanne ting, saaledes som jeg saa et lignende eksempel paa ved Selsøvik. — I en ager lidt s. o. for gd. skal ifjor være fundet en betalingsring af guld, der antoges indsendt til universitetet. — Ved kirken har der været 3 hauger, hvoraf den ene nu efter kirkegaardens udvidelse ligger inde paa denne; den er udgravet; den anden ligger foran kirkeporten paa sydsiden og den tredie østenfor ved en kvern ved elven; i den er der fundet baadsøm.

Kvarø. *Indre Kvarø.* Paa en bakkeryg n. o. for husene sees en række af 5 hauger, bestaaende af sand og sten; i nærheden er tidligere 4 lignende udgravne, hvorved gjordes et fund af Vaaben fra yngre jernalder, der opbevares i Bergens museum (aarsb. 1878 p. 315). Ovenfor disse hauger ligger paa den nordligste pynt af øen en svær røs af runde stene, der er udgravet i midten, og hvor glasperler skal være fundne. Ogsaa syd paa øen skal der være nogle hauger, muligens ogsaa paa ytre Kvarø. Paa det høieste punkt af den lille Vedø, strax i syd for Kvarø, ligger en ualmindelig stor stenrøs, 80 skridt i omkreds.

Hestmandø. *Hestmoen.* S. for gaarden paa begge sider af søveien har der været 4 røser, som samtlige ere udgravne; i den nederste haug nordenfor veien laa 2 skeletter, et i hver ende, samt et sverd og en plade af hvalben, (fornl. p. 683 og Berg. mus. kat. p. 193); i de øvrige er ogsaa fundet ubrændte lig til ligemed jernsager (aarsb. 1876 p. 41 og 1878 p. 46). — Lige ved grændsen til nabogaarden, Storselsø, ligge 2 røser strax ved husene paa pladsen Brendsmo paa øens indre side. Længere mod s. 4 do. ved Movikhaugen, paa hvis vestre side der ligeledes er 2 do. i et slags skar. Flere af disse vare dygtig opgravede, og jernsager skal være fundne.

For de andre øers vedkommende maatte jeg nøie mig med de oplysninger, jeg kunde faa ved samtaler med den talrige

kirkealmue en søndag. Der skal saaledes findes gravhauger (eller — røser): paa *Alderen*, gd. Stauvland (paa Tusnesset) 1 røs og paa gd. Alderen ca. 10 røser paa Kvasnesset, ligesom 1 er udkastet paa selve gaarden; paa *Røsøen* et par røser paa et nes syd paa øen, og man har fundet et sverd og en øx ved dyrkning; en røs ogsaa i Ørnviken; paa *Reløen* og *Lovunden* en røs; paa *Næsø* 2 do. med kammer i den ene. Efter aarsb. 1876 p. 39 er der flere urørte hauger paa *Brusø*, en liden ø ved Alderens nordside.

Rødø prestegjeld.

Paa den nordlige del af **Hestmandøen**, der tilhører Rødø pgd., ligger gaarden *Storselsø*; her ligger strax ved søhusene en meget udgravet stenrøs. Henover en liden høideryg v. for husene ved Vestervaagen ligger 5 røser noget oppe fra søen. En er ndgravet; den havde kammer, hvori fandtes ben.

Sundø. Paa en ager, kaldet „Daudmanden“, er i sin tid fundet et skelet og øx eller sverd.

Nord-Gerø. Paa Hjembuøen ligger en stenrøs paa den saakaldte Buøvold. Paa Hestø er fundet et sverdhefte, der dog efter berkrivelsen muligens var fra nyere tid.

Sør-Gerø. I et skar s. v. for gaarden, kaldet Vaagen, er der ved udkastning af en røs fundet ben.

Flatø. Ø. for gd. i et skar „Fagervolden“, hvorfra vandet sees til begge sider, er der en røs, hvori man skal have fundet et skelet.

Rødø. N. for prestegaardens huse paa veien til „Nøstvaagen“ staar i et skar en oventil spids sten, 1.₈₀ m. lang og ca 2 m. i omkreds; dens gjennemsnit er dels tre-, dels firkantet. Strax nedenfor denne ligge de i norske fornlevn. pag. 683 omtalte smaa stenhauger, som dog snarest er rydningsrøser; de er omtr. 2 m. lange, 1.₃₀ m. brede og lave. Ca. 150 skridt fra den ovennævnte sten ligger dog en rund gravhaug. Paa Abrahamsplassen mellem Nøstvaagen og Selvaagen ligger 2 græsgrøede røser, og omridsene af en tredie skjelnes ogsaa ganske tydelig. Paa bjerget ved Selvaagen skal der ogsaa have været

hauger. — Den af Kraft VI. p. 296 omtalte Thorshaug, hvor et Thorstempel skal have staaet, er ingen gravhaug; den synes at bestaa af fast fjeld.

Paa *Tjong* i Tjongsfjorden skal der ved søveien ligge 2 røser; i den ene har man fundet øx og hein i et kammer.

Paa *Sleipnes* skal der være røser. Paa gd *Vaaga* er der fundet en stenøx, som er i lensmandens besiddelse. Paa gd. *Aak* ved Holandsfjorden skal der være 2 røser, hvori er fundet kul og aske.

Paa *Bjerang* i Bjerangsfjorden fortæltes der, at man havde fundet 3 bronzekjedler i en skogmo.

Saura. N. v. for husene paa en hals eller et skar ligger en større røs; nedenfor samme paa sletten nærmere gaarden blev for. ca. 15 aar siden en do udkastet ved oprydning til ager.

Nedre Valle. V. og n. v. for husene ligge 8 runde hauger, mest bestaaende af sten; der har muligens været flere. Ved siden af en af dem staaer en bautasten, 1.₃₀ m. høi, 0.₄₀ m. og 0.₂₂ m. tyk og bred. Strax s. for gd. paa en høi en røs. Længere s. ved pladsene 3 røser paa berget.

Paa Sandvikøen under gaarden *Sandvik* i Glomfjorden skal der findes røser. Ligesaa paa pladsen Slettan under *Halsosen*. Paa et nes v. for husene paa gd. *Næverdalen*, ligeledes i Glomfjorden, en røs. — Af de her nævnte gaarde paa fastlandet til lod tiden mig kun at besøge *Saura* og *Valle*. Den i norske fornl. pag. 683 omtalte bautasten paa *Dalen*, nordligst i prestegjeldet, skal fremdeles findes, og nord for samme ved søen ligge ca. 6 stenrøser.

Omnese. Henimod den nordligste pynt ligger en delvis udkjørt røs paa sydsiden af en val, der adskiller et lidet fjeldparti fra øen.

Bolgen. Ved den sydlige gaard ø. for husene er der 5 forhøininger, hvoraf ialfald en sikkert og muligens alle ere gravhauger, saaledes som traditionen lyder Paa volden, ca. 20 skridt s. for husene har der været en røs, hvoraf stenen blev taget til bygning af husmur og kjelder; der blev fundet et hestehoved og endel jernsager (en skjoldbule og ringe?). Der gik stort ry i

dikistrtet af Bolgen som et i oldtiden merkeligt sted, rimeligvis paa grund af den i norske forn. omtalte formentlige gravhaug, der imidlertid ved undersøgelse i 1834 viste sig at være fast fjeld (aarsb. 1876 p. 188.)

Melø. Noget s. v. for kirken paa en liden høide i myren ligge 2 røser. — Ø. for kirken har man et sted, kaldet „Sjøskaret“, i ø. begrændset af et nes, der dannes af en indtrængende vaag; paa sydsiden af dette nes staar en bautasten oppe i skaret, spids oventil, 2.06 m. høi, indtil 80 cm. bred, 22 cm. tyk; den staar midt i en rund haug; omkring den sees nu 6 lignende. Ved opdyrkning af et jordstykke, der støder op hertil, fandtes spyd og skjoldbule af jern, tørstnævnte flad og med fal. — Ved søhusene s. o. for kirken stod tidligere en anden og høiere bautasten, der blev sønderbrudt, da man opdyrkede jordstykket omkring den; ved den anledning fandtes et „laag“ af bronze med ornamenten og en spydspids af jern; førstnævnte skal ivaar være indsendt til Bergens museum. Stenen stod paa flad mark; men lidt nedenfor var der en haug. Nu sees i nærheden 1 rund og en lang haug, i en af hvilke der for 2 mandsalder siden skal være fundet en guldring, der blev solgt for en tønde korn, formentlig identisk med den, der omtales i aarsb. 1869 p. 166, hvor det dog heder, at det var i 1852—1854, ligesom antallet af haugerne der angives til 9 à 10. — Yderst paa øen s. for kirken en stenrøs. Paa den nærliggende, ubeboede ø, *Skjerpa*, skal der være en gravrøs.
